

НАПРЯМ 1. ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ТА ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОСТІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-388-3-1>

СОЦІАЛЬНІ ТА ІНДИВІДУАЛЬНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ

Атанасова Віталіна Сімонівна

студентка I курсу факультету права і економіки

Науковий керівник: Крижановська Тетяна Олександрівна

кандидат філософських наук,

доцент кафедри мистецтвознавства

та загальногуманітарних дисциплін

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

Світогляд людини формується під впливом соціальних та індивідуальних чинників, де соціальні структури, культурні норми та особистий досвід взаємодіють, визначаючи її сприйняття світу та цінностей.

Сучасні тлумачення концепту «світогляд», відкидаючи його ідеологічні інтерпретації, акцентують увагу на індивідуальному вимірі світогляду, розглядаючи його як когнітивну систему певних припущень, переконань та цінностей, що значною мірою визначає нашу поведінку. У сучасній американській науковій публіцистиці найрозповсюдженішими є дві головні метафори концепту «світогляд»: «worldview-as-map» – світогляд як «мапа», що утворює певну модель реальності й дає можливість орієнтуватись у світі або як «worldview-as-lens» – світогляд як «лінзи», крізь які люди бачать світ. Не віддаючи переваги жодній із цих метафор, ми розглядаємо світогляд насамперед як ієрархію вірувань та переконань, що визначають значною мірою *habitus* – стиль соціальної поведінки індивіда [1, с. 35–37].

Людина народжується як індивід, як суб'єкт суспільства, з притаманними їй природними задатками, формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню [2, с. 32].

Не дивлячись на те, що дослідники проблеми соціалізації особистості аналізують її в різних контекстах, майже всі вони в своїх дослідженнях дотримуються парадигми «Людина – світ», відповідно з якою Людину потрібно розглядати у єдності з її Світом. Людина протистоїть зовнішній

реальності не як чиста свідомість або ізольований індивід, а як організована спільнота. Тому сутнісні властивості індивіда базуються на його формах життєдіяльності і відносинах з Іншими. Свою соціальність людина не отримує у подарунок від Природи, а формує її в надрах інтеріндивідної взаємодії, яка організується як система культурно-історичних відносин. Історія цих відносин є історією самої людини, шляхом її саморозвитку. Тому світ людини – це є сформована нею відповідно з її цілями і потребами система культурно-історичних відносин, яка узгоджена з індивідом відповідно з його здібностями, практичними і духовними можливостями. Як писав В.П. Іванов, «Світ є предметною дійсністю (природною, суспільною і духовною), структурованою відносно практично-суспільного способу людського буття, яка перетворюється і організується суспільною людиною у об'єктивну умову власного розвитку... Світ – це не що інше, як «людський світ»..., його межі – у способі заданості людині, його умови буття – людське значення і смисл». І далі: «Світ – це соціалізована предметна дійсність, будова якої підпорядкована суспільно-практичним закономірностям. Людський світ має свою архітектоніку, його організовано у світопорядок, який завжди орієнтовано на людину, будується навколо неї» [3, с. 67–73].

Фактором формування світогляду людини виступає її матеріальне становище. В залежності від наявності або відсутності матеріальних благ, світоглядні орієнтації людини та моделі поведінки змінюються. Ми говоримо про багатих та бідних, еліту та маси народу. Розбіжність позиції еліти й маси позначається в різноманітних формах: явному або неявному опорі, інформаційних бар'єрах. Проблемою є можливість та здатність отримувати та використовувати досвід багатьох народів (для широких верств населення, а не лише для еліти). Виникають області соціокультурної невідповідності еліти і значної частини суспільства. З переходом суспільства до відтворюючого господарства на перший план виходять соціальні фактори еволюції світогляду людини. Суспільний розподіл праці починає висувати вимоги до членів соціуму. Він вимагає від людини відповідності штучно створеним стандартам та диктує набір корисних для нього функцій. Колективне несвідоме, яке представляє собою архів слідів пам'яті людства, виражає думки та почуття, які є результатом спільного емоціонального минулого та спільні для усіх людських істот. Як говорив К. Юнг, в колективному несвідомому міститься весь духовний спадок людської еволюції, який відродився в структурі розвитку кожного індивіда. Саме ці вимоги формують світогляд людини. Необхідність та здатність створювати матеріальні ресурси, які б гарантували виживання та продовження роду, оновлення стилю життя та образу суспільства вимагає багато енергії, що породжує в певній мері хаос. У хаотичних змінах суспільства потенційно стають можливими

незвичні комбінації елементів, стереотипи соціальної поведінки розхиляються, еволюціонують. Таким чином з хаосу поступово вибудовується новий характер буття. Соціальні відносини України як такі та їхня структура залишилися недорозвинутими, застиглими на рівні іноді середньовіччя чи Нового часу. Це об'єктивно впливає на світогляд сучасного українця, на його бачення свого місця у суспільстві та світі. Український соціум змушений братися за формування прагматичних характеристик ідентичності, не пройшовши належним чином свого «романтичного» етапу, характерного для історії європейських націй XIX – початку XX століття [4, с. 200–203].

За висловлюванням академіка І. П. Павлова, людина – це система, яка сама себе регулює, виправляє і навіть удосконалює. Людина не автоматично переключається з однієї діяльності на іншу, а свідомо, з урахуванням соціальної ситуації.

Особистість, як самокерована система може здійснювати:

- контроль за діяльністю за допомогою порівняння наміченої програми та виконаних дій;
- узгодження спонукань, переключення психічної активності, координацію дій;
- санкціонування – виклик або затримку процесів (дій, вчинків);
- посилення або послаблення активності (прискорення або уповільнення психічної діяльності) [5, с. 300–310].

Отже, світогляд людини формується під впливом соціальних та індивідуальних чинників. Соціальні – це культура, вірування, норми, а індивідуальні – особистий досвід, виховання, характер. Взаємодія цих факторів визначає уявлення особи про світ і її моральні, етичні переконання.

Література:

1. Зайцев М. Особисте буття в смисловому полі європейської культури, Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008, 200 с.
2. Формування і розвиток особистості. Електронний ресурс. 2011. URL: <http://osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14319/>
3. Світоглядна культура особистості (філософські проблеми формування). Київ : Наукова думка. 1986. 295 с.
4. Скринник М. А. Буттєві смисли національної ідентичності в українському романтизмі : дисертація на здобуття звання доктора філософ. наук : 09.00.05 ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л., 2008. 289 с.
5. Винославська О. В., та ін. Психологія : навчальний посібник. К. : Фірма «ІНКОС», 2005. 351 с.